

Prof. nadzw. dr hab. Maria Szczepaniec
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
W Warszawie

Warszawa 15 lutego 2017 r.

WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa
Wpłynęło dnia 02.03.2017.....
Nr 910 podpis Frypa

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana magistra Bartłomieja Kowalskiego
„Przestępczość w bankowości elektronicznej”

1. Uwagi wprowadzające

Na podstawie art. 30 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 882) oraz uchwały Senatu WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim, przedstawiam recenzję rozprawy doktorskiej Pana magistra Bartłomieja Kowalskiego pt. „Przestępczość w bankowości elektronicznej”, napisanej pod kierunkiem naukowym Pana prof. nadzw. dra hab. Czesława Kłaka.

2. Temat i tytuł rozprawy

Wybór tematu recenzowanej rozprawy oceniam pozytywnie. Problematyka przestępczości w bankowości elektronicznej to aktualnie niezwykle ważny obszar z praktycznego punktu widzenia. Dynamiczny rozwój sektora bankowości elektronicznej oraz szeroko rozumianych elektronicznych instrumentów płatniczych sprawia, że coraz częściej mamy do czynienia z przestępczością związaną z posługiwaniem się elektronicznymi instrumentami i metodami transferu środków finansowych. Z tej perspektywy wybór tematu należy uznać za celny i słuszny.

Tytuł pracy został sformułowany prawidłowo. Treść pracy jest zgodna z jej tytułem.

3. Tezy rozprawy

Doktorant najpierw wskazuje podstawowy cel pracy, a następnie dokonuje doprecyzowania zagadnienia w postaci prezentacji pytań szczegółowych. Takie sformułowanie celu badań sprawia, że przeprowadzona analiza badawcza ma wyraźnie określone ramy, a cały wywód jest uporządkowany.

Autor stawia następującą hipotezę badawczą: obecny stan rozwiązań prawnych regulujących odpowiedzialność za przestępstwa w bankowości elektronicznej, mimo aktywności ustawodawcy w tym obszarze, wymaga dokonania nowelizacji, aby skuteczniej realizować odpowiedzialność karną sprawców poszczególnych typów czynów zabronionych. Wskazane pytania szczegółowe brzmią następująco:

-czy wraz z rozwojem technologicznym w bankowości, zwiększającą się ilością kart etc. zwiększa się przestępczość w tym obszarze, czy też wprowadzane i nowelizowane rozwiązania prawne umożliwiają przeciwdziałanie pojawiającym się zagrożeniom?

-jak kwalifikowane są poszczególne zachowania zabronione? Jakie wątpliwości interpretacyjne występują w tym obszarze?

-jak wygląda zjawisko przestępczości w bankowości elektronicznej, jaka jest jego skala, dynamika, struktura, kto jest sprawcą takich czynów?

-jak wygląda wykrywalność takich czynów, jakie problemy występują w praktyce ich ścigania?

-jakie sankcje orzekane są w odniesieniu do sprawców poszczególnych typów czynów zabronionych?

Sposób prezentacji problemu badawczego należy uznać za właściwy.

4. Metody badawcze

W rozprawie wykorzystano metodę formalno-dogmatyczną, historyczno-prawną oraz analizę statystyczną. Na potrzeby prowadzonych badań wykorzystano dane statystyczne ze statystyki policyjnej i sądowej, które Autor poddaje analizie w oparciu o kryteria pozwalające na udzielenie odpowiedzi na sformułowane uprzednio pytania pomocnicze. Analizy danych statystycznych z obszaru przestępczości elektronicznej dokonano głównie poprzez interpretację informacji uzyskanych ze statystyki policyjnej. Powodem jej wykorzystania, jak zaznacza Autor, był zakres rejestracji, obejmuje ona bowiem najobszerniejszą ilość zarejestrowanych zdarzeń o charakterze przestępczym, niezależnie od wyników dalszego postępowania. Jest to statystyka, która pozwala na określenie rozmiarów przestępczości

zarejestrowanej, stwierdzonej i wykrytej. Autor dokonuje ponadto analizy praktyki orzeczniczej w zakresie omawianej przestępczości.

5.Struktura rozprawy

Rozprawa składa się z wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii podzielonej na źródła prawa (krajowe i międzynarodowe), orzecznictwo, literaturę oraz wykaz wykorzystanych stron internetowych.

Struktura formalna pracy jest prawidłowa i podporządkowana wymogom, jakie wynikają z określenia problemu badawczego. Układ pracy jest klarowny i przejrzysty. Kolejność zaprezentowanych w pracy zagadnień jest trafna.

Oceniając proporcje między poszczególnymi rozdziałami należy wskazać, że dwa pierwsze rozdziały dotyczące systemu bankowego i rynku bankowości elektronicznej w Polsce są nieco zbyt obszerne w zestawieniu z całą pracą, obejmują bowiem prawie jedną trzecią rozprawy, a mają one jednak charakter wprowadzający do dalszych rozważań. Sam Autor zaznacza, że stanowią one tło dla rozdziału trzeciego.

6.Treść rozprawy

Zgodnie z zapowiedzią Autora, przedmiotem dysertacji jest analiza przestępczości w bankowości elektronicznej. Rozprawa została podzielona na pięć rozdziałów merytorycznych.

Rozdział pierwszy zawiera opis systemu bankowego w Polsce. Autor wskazuje pojęcie systemu bankowego oraz jego rozwój w Polsce. Następnie prezentuje najważniejsze centralne instytucje systemu bankowego, czyli Narodowy Bank Polski, Komisję Nadzoru Finansowego oraz Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Po przytoczeniu definicji banku wyjaśnione zostały różnice pomiędzy poszczególnymi rodzajami banków, w tym bankami państwowymi, spółdzielczymi i prowadzonymi w formie spółek akcyjnych. Zaprezentowano system bankowy jako część systemu finansowego, określając także miejsce i charakter spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Krótkie uwagi odnoszą się także do czynności bankowych i usług finansowych. Rozdział pierwszy zakończony został podsumowaniem, w którym przedstawione zostały wnioski z prowadzonych rozważań. Autor wskazuje m.in. brak legalnej definicji systemu bankowego w polskim ustawodawstwie, dwuszczeblowość systemu bankowego, uprawnienia Narodowego Banku Polskiego oraz klasyfikację banków ze względu na formę organizacyjno-prawną.

W rozdziale drugim podjęta została problematyka bankowości elektronicznej w Polsce. Doktorant prezentuje uwagi związane z definiowaniem bankowości elektronicznej

oraz występujące w literaturze podziały bankowości elektronicznej, koncentrując się na podstawowej klasyfikacji, która uwzględnia wykorzystywane kanały komunikacji. Zgodnie z tym kryterium opisuje: bankowość telefoniczną i mobilną, bankowość komputerową, bankowość internetową, bankowość terminalową i bankowość telewizyjną.

W dalszej części omówione zostały aplikacje bankowości elektronicznej jako rodzaj instrumentów płatniczych. Jak zauważa, usługom bankowości elektronicznej nadano status usług płatniczych, do których będą się odnosić takie same zasady ich świadczenia, niezależnie od statusu usługodawcy. Omówione zostały także wybrane rodzaje instrumentów płatniczych, w tym karty płatnicze, których używanie jest najpowszechniejsze. Wskazano rodzaje kart płatniczych oraz proces wydawania i posługiwania się nimi. Rozdział drugi także zakończony jest podsumowaniem, w którym Autor stwierdza m.in., że postęp techniczny i rozwój usług bankowych za pośrednictwem elektronicznych środków komunikacji stanowi wyzwanie nie tylko dla sektora bankowego, ale także dla ustawodawcy, bowiem prawo tworzone jest z pewnym opóźnieniem wobec form działania, które ma regulować.

Dwa pierwsze rozdziały stanowią tło dla rozdziału trzeciego i zasadniczo takie ujęcie jest słuszne, jakkolwiek można mieć wątpliwości co do objętości owego tła, na co wskazywano już wyżej.

W rozdziale trzecim przedstawiona została charakterystyka przestępstw w bankowości elektronicznej dotyczących kart płatniczych. W pierwszej kolejności omówiono wysuwane w doktrynie wątpliwości co do zaliczenia kart płatniczych do kategorii dokumentów, środków płatniczych bądź do rzeczy ruchomych. Dokonano klasyfikacji przestępstw dotyczących kart płatniczych, a następnie scharakteryzowano wybrane przestępstwa z tej kategorii. Autor wybrał: kradzież i przywłaszczenie karty płatniczej, posługiwanie się kartami niedoręczonymi, wyłudzenie kart w oparciu o wniosek z fałszywymi danymi, kopiowanie kart na rachunkach obciążeniowych, manipulowanie bankomatami, fałszowanie kart płatniczych, *skimming* oraz *carding*.

Omawiając kradzież karty płatniczej Autor stwierdza m.in., że tylko kradzież karty bankomatowej wypełnia znamiona występkę z art. 278 § 5 k.k. bowiem kradzież karty uprawniającej do zapłaty za towar lub usługę czyli tzw. „karty płatniczej w ścisłym tego słowa znaczeniu” oraz karty uprawniającej do wypłaty gotówki lub zapłaty z wykorzystaniem kredytu bankowego, czyli tzw. „karty kredytowej” w zależności od wartości przedmiotu zaboru, może wypełniać znamiona kradzieży w typie podstawowym z art. 278 § 1 k.k. lub wykroczenia z art. 119 § 1 k.w.

W odniesieniu do przywłaszczenia karty bankomatowej wskazano, że jest to zachowanie, które może być wartościowane jedynie na gruncie art. 275 § 1 k.k. Autor sygnalizuje także istnienie zbiegu pozornego pomiędzy art. 275 § 1 k.k. i art. 278 § 1 k.k.

Kilka uwag dotyczy posługiwania się kartami niedoręczonymi. Działanie przestępcze polega na przechwyceniu karty w drodze od emitenta do posiadacza, a następnie wykorzystywaniu tej karty w punktach obsługi. Jak wskazano, zachowanie polegające na posługiwaniu się kartami niedoręczonymi można zakwalifikować z art. 284 § 1 k.k., z art. 278 § 1 k.k. bądź z art. 278 § 5 k.k., w zależności od sposobu wejścia w posiadanie karty oraz jej rodzaju.

Następnie omówione zostało wyłudzenie kart w oparciu o wnioski z fałszywymi danymi. Działanie sprawcy polega wówczas na tym, że podając nieprawdziwe dane osobowe otrzymuje kartę kredytową za pomocą której może dokonywać płatności. Jak wskazano przestępstwa te mogą mieć dwojaką postać. Może to być wyłudzenie na tzw. osobę podstawioną, która z reguły jest osobą bez stałego miejsca zamieszkania oraz zatrudnienia. Drugi przypadek to wyłudzenie karty na osobę fikcyjną, w drodze wykorzystania sfałszowanych dokumentów osoby nieistniejącej.

Kolejnym opisanym przestępstwem jest kopiowanie kart na rachunkach obciążeniowych, polegające na fałszowaniu dowodów transakcji przez nieuczciwych kontrahentów. Dalej przedstawione zostały zachowania dotyczące manipulowania bankomatami oraz fałszowanie kart płatniczych. Nieco szerzej omówiono przestępstwo *skimmingu*, polegające na bezprawnym kopiowaniu informacji zapisanych na pasku magnetycznym umieszczonym na karcie płatniczej oraz przechwycenie zabezpieczającego kodu PIN, bez wiedzy i woli jej posiadacza bądź użytkownika, celem wykonania duplikatu karty, służącego do obciążenia rachunku bankowego posiadacza.

Ostatnim przestępstwem opisanym w tym rozdziale jest *carding*, który polega na nielegalnym zdobyciu i wykorzystaniu cudzych danych z kart płatniczych w postaci numerów kart, danych osobowych oraz daty ważności karty i doku CVV2/CVC2. Użycie tych danych najczęściej polega na zamówieniu usług lub towarów na koszt osoby, której numery karty zostały pozyskane. Na końcu rozdziału trzeciego Autor przedstawia podsumowanie.

Rozdział czwarty poświęcony został problematyce internetowych przestępstw w bankowości elektronicznej. Po krótkim wprowadzeniu omówione zostały kolejno: *phishing*, *pharming*, *hacking* i *cyberlaundering*. Autor zaprezentował te formy przestępczej aktywności, które są najbardziej charakterystyczne, a zarazem najgroźniejsze dla pewności obrotu w ramach e-bankowości. W podsumowaniu rozdziału wskazuje m.in., że rozwój bankowości internetowej pociąga za sobą wzrost liczby różnorodnych form przestępczej aktywności wymierzonej przeciwko bezpieczeństwu danych, zagrażających bezpieczeństwu finansowemu na rynku usług bankowych. Podkreśla ponadto istnienie realnego zagrożenia w postaci możliwości przeprowadzenia ataku hackerskiego oraz *cyberlaundering* oznaczający pranie brudnych pieniędzy za pośrednictwem Internetu, co jest konsekwencją postępu i

rozwoju nowych technologii płatniczych, powszechnością dostępu do Internetu i przekonaniem sprawców o anonimowości podejmowanych działań.

Rozdział piąty zawiera analizę danych statystycznych uzyskanych z Ministerstwa Sprawiedliwości oraz Komendy Głównej Policji. Autor prezentuje rozmiary, strukturę i dynamikę przestępczości dotyczącej bankowości elektronicznej. Przedmiotem analizy są także dane dotyczące postępowań przygotowawczych z zakresu przestępstw w bankowości elektronicznej oraz dane dotyczące przestępstw stwierdzonych i wykrytych na tym obszarze. W rozdziale piątym znalazł się także punkt, w którym omówiony został portret statystycznego sprawcy czynu zabronionego w bankowości elektronicznej. Kolejno analizie poddano dane statystyki sądowej dotyczące wymiaru kary wobec prawomocnie skazanych za czyny zabronione w bankowości elektronicznej.

Na podstawie przeprowadzonej analizy Autor stwierdza m.in., że: odnotowano znaczący wzrost ilości postępowań wszczętych i zakończonych w obszarze bankowości elektronicznej w latach 1999-2015, nastąpił bardzo duży wzrost ilości przestępstw stwierdzonych i wykrytych dotyczących bankowości elektronicznej w latach 1999-2015, a typową reakcją na czyn zabroniony w bankowości elektronicznej w latach 2008-2014 była kara pozbawienia wolności orzekana w wymiarze od 7 do 11 miesięcy, warunkowo zawieszona.

W zakończeniu zaprezentowane zostały wnioski i spostrzeżenia, jakie Autor sformułował na podstawie dokonanej analizy. Jak zauważa, dynamiczny rozwój bankowości elektronicznej spowodował, że została ona włączona w krąg zainteresowań świata przestępczego. Wskazuje ponadto, że cała regulacja przedmiotowych przepisów jest niespójna, zakresy poszczególnych typów czynów zabronionych nakładają się wzajemnie, co utrudnia kwalifikowanie przestępstw. Zbędne kontrowersje powoduje także brak jednolitej siatki pojęciowej. Autor rozważa nawet wyodrębnienie w kodeksie karnym samodzielnego rozdziału dla przestępstw związanych z nowymi technologiami.

Oceniając treść rozprawy można mieć kilka zastrzeżeń dotyczących zakresu analizy podejmowanych kwestii. Tytułem przykładu dość pobieżnie omówiono wyłudzenie kart w oparciu o wnioski z fałszywymi danymi. Równie pobieżnie potraktowano posługiwanie się kartami niedoreczonymi. Zważywszy na temat pracy można było oczekiwać, że analiza dotycząca konkretnych przestępstw z zakresu bankowości elektronicznej będzie jednak pogłębiona.

Ponadto Autor pominął zupełnie temat dotyczący usługi HalCash, a jest to forma, z której przestępcy mogą dość łatwo korzystać, pozostając jednocześnie anonimowymi. Sprawcy często wykorzystują tę usługę na internetowych portalach aukcyjnych i ogłoszeniowych, dopuszczając się oszustw.

Kolejna pominięta kwestia to rachunki bankowe zakładane online (bez konieczności podpisania umowy, z wykorzystaniem przelewu autoryzacyjnego z innego banku), które następnie masowo wykorzystywane są do działalności przestępczej na portalach aukcyjnych i ogłoszeniowych oraz do seryjnego wyludzania mikropożyczek. Skala przestępstw, zwłaszcza oszustw, popełnianych z wykorzystaniem tych rachunków jest poważna.

Niedosyt budzi również bardzo pobieżne potraktowanie płatności dokonywanych w technologii zbliżeniowej. Autor opisał to w kilku zdaniach (s. 104) pomijając wiele istotnych kwestii z punktu widzenia rozważań o przestępczości w bankowości elektronicznej.

Jakkolwiek generalnie ocena rozważań merytorycznych jest pozytywna.

7.Strona formalna rozprawy

Rozważania prowadzone są w sposób komunikatywny i przejrzysty. Wywody Autora są czytelne i wewnętrznie spójne. Sposób prezentacji poszczególnych zagadnień jest prawidłowy i przystępny. Należy podkreślić, że Doktorant opanował technikę pisania prac naukowych oraz posiada umiejętność posługiwania się językiem dyskursu naukowego. Dostrzec można wszakże drobne błędy stylistyczne i interpunkcyjne oraz liczne literówki. Zastrzeżenia natury redakcyjnej nie obniżają oczywiście wartości merytorycznej pracy.

8.Baza źródłowa

Zaletą rozprawy jest bogata literatura: 292 pozycje. Analizowaną problematykę wzbogaciło także przywołane w dysertacji orzecznictwo. Dobór i wykorzystanie źródeł nie budzi zastrzeżeń. Zarówno literatura jak i orzecznictwo zostały wykorzystane prawidłowo. Na uwagę zasługuje również fakt, że rozważania teoretyczne uzupełnione zostały analizą danych statystycznych dotyczących postępowań przygotowawczych z zakresu przestępstw w bankowości elektronicznej oraz analizą danych dotyczących przestępstw stwierdzonych i wykrytych w obszarze bankowości elektronicznej.

9.Konkluzja

W moim przekonaniu recenzowana dysertacja zasługuje na ocenę pozytywną. Podkreślić należy przede wszystkim doniosłość podjętego tematu badawczego. Jest to również temat trudny. Tok wywodu cechuje należyty poziom merytoryczny. Wypowiedzi

Autora w przeważającym stopniu są klarowne, zagadnienia są uporządkowane, a poglądy zostały przedstawione w sposób przystępny dla odbiorcy.

Ciężar wskazanych w recenzji uwag i zastrzeżeń nie stanowi przeszkody do uznania rozprawy za ciekawe opracowanie.

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w zakresie prawa oraz poświadcza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Oznacza to, że **rozprawa doktorska Pana magistra Bartłomieja Kowalskiego spełnia wymogi określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r., poz. 882).**

Mając na uwadze powyższe wnoszę o dopuszczenie Pana magistra Bartłomieja Kowalskiego do dalszych stadiów postępowania w przewodzie doktorskim.

prof. nadzw. dr hab. Maria Szczepaniec